

načela koje u Jugoslaviji i u Hrvatskoj općenito vrijede. Tako izrađen Pravopis ne može i ne smije nikoga vrijeđati i nitko ga izvan hrvatskog naroda ne može osporavati.

U vezi s donošenjem Pravopisa hrvatskoga književnog jezika postavlja se i pitanje kakav će Pravopis imati Srbi u Hrvatskoj. Najbolje bi bilo da imaju jednak Pravopis kao i Hrvati, zbog velike srodnosti jezičnog tipa. Ali o tom treba da donesu odluku oni sami (ili u dogovoru). Kao što javlja štampa, oni se većinom izražavaju za novosadski Pravopis. U takvom slučaju oni već imaju gotov Pravopis, a Hrvati nemaju. Stoga je potrebno da se hrvatskoj javnosti i školi i književnosti dade što prije Pravopis o kojem je ovdje riječ. On se ne razlikuje mnogo od novosadskog Pravopisa po pravopisnim propisima; razlikuje se samo po tome što ne sadrži ekavski jezični fond.

Dugo oklijevanje s donošenjem novog hrvatskog Pravopisa moglo bi donijeti sa sobom nepotrebne trzavice i nezadovoljstva.

U Zagrebu, 19. listopada 1971.

NADMAŠENI SVI DOSADAŠNJI PRAVOPISI

Radoslav Katičić

Želimo li prosuditi »Hrvatski pravopis« što su ga za potrebe školstva i šire javnosti izradili Stjepan Babić, Božidar Finka i Milan Moguš, bit će najbolje ako pođemo od naravi zadatka koji je stajao pred njima i tako odredimo ishodište njihova napora. To će ujedno dati najpouzdanije mjerilo za ocjenu uspjeha koji su postigli tim svojim radom.

Njima je bila svrha da sukladno sa zaključcima Pravopisne komisije Matice hrvatske u sastavu: S. Babić, D. Brozović, Ž. Bujas, B. Finka, I. Frangeš, Lj. Jonke, R. Katičić, T. Ladan, M. Moguš, S. Pavešić, J. Silić, koja im je bila povjerala taj posao, a prema načelima što ih je ta komisija postavila i poslije ih prihvatili Društvo književnika Hrvatske, Katedra za hrvatski jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Institut za jezik Jugoslavenske akademije i Hrvatsko filološko društvo, dakle najpozvanije kulturne, znanstvene i stručne organizacije, da prema tim načelima izrade pravopisni priručnik koji će na temelju hrvatske pravopisne tradicije i prakse donijeti suvremena i stručno dotjerana pravopisna pravila s rječnikom i tako ispuniti prazninu koja je nastala u Hrvatskoj pošto je otkazan Novosadski sporazum.

Time je određen kako pravopisni položaj koji su pisci zatekli i prema kojemu su se morali odrediti tako i bitno usmjerenje njihova pravopisnog napora. Trebalo je po najboljoj stručnoj savjesti dati osnovno pomagalo je-

zične kulture u kojem će se otkloniti ono zbog čega su Novosadski dogovor i na njegovu temelju izrađeni pravopis bili neprihvatljivi i ujedno po stručnoj obradi i znanstvenoj utemeljenosti svojih rješenja nadmašiti ono što se tamo pružalo. Sve je to trebalo obaviti u razmjerno vrlo kratkom vremenu jer je takav priručnik prijeko potreban kulturnoj javnosti i školama, pa ga nije moguće dugo čekati.

Prije svake ocjene ovoga pravopisa potrebno je dakle razmotriti zbog čega je raskinut Novosadski dogovor. To je jasno rečeno u izjavama o otkazivanju. U tom je dogovoru sadržana nediferencirana tvrdnja o jezičnom jedinstvu i ona se često tumačila kao da nema hrvatskoga književnog jezika i i njegove cjelovitosti u prostoru i vremenu. Poricalo se da je on nosilac specifičnih kulturnih vrijednosti koje su sastavnica hrvatskoga bića i proizlaze iz cijele hrvatske povijesti.

U skladu s takvim načelnim stavom bio je sastavljen pravopis, a zamišljeni su bili i drugi priručnici, u kojima se doduše načelno obuhvaćalo sve što se javlja u standardnoj porabi Srba, Crnogoraca, Muslimana i Hrvata, ali se ne daju podaci o tome što kamo pripada, pa se tako zatiru živi i povijesno izrasli sustavi jezičnih vrednota, onemogućuje svako istančanje njegovanje materinskog jezika, prenošenje tih vrijednosti mlađim naraštajima. S pozivom na širinu i toleranciju zapravo se dopuštala i opravdavala svaka netaktilnost, bezobzirnost i nepristojnost prema standardnom jezičnom obliku koji po svemu funkcionira kao književni jezik jednog naroda. Proglašujući ravnopravnost jezičnih imena i sadržaja, Novosadski je dogovor u takvoj interpretaciji podsijecao samo korijenje ostvarivanju jezične vlastitosti i uskraćivao osjećaj vlastite jezične potvrđenosti i stvaralačke slobode utemeljene u vlastitoj narodnoj predaji, osjećaj bez kojega je nemoguće skladno opstajati u zajednici više naroda.

Zadatak je pisaca novoga pravopisa dakle bio da stvore najelementarniji priručnik jezične kulture koji će jasno i precizno izraziti temeljne vrijednosti hrvatskoga književnog jezika, kodificirati i normirati pisanje u smislu prakse koja je u Hrvatskoj prevladala i n duhu tradicije koja je bitno utjecala na tu praksu. Novi pravopis morao je dakle dati precizna, upotrebljiva i funkcionalno usklađena pravila i nedvosmislena vrijednosna određenja. Pri tome je trebalo zauzeti vlastito stanovište prema hrvatskoj jezičnoj zbilji kakvu svakodnevno doživljavamo i iznaći rješenja koja će najbolje urediti i usmjeriti njezine tijekove. Hrvatska se jezična praksa različito može ocjenjivati, tradicija različito shvaćati i prihvaćati. Tu je dakle došlo do izražaja stvaralačko opredjeljenje pri zamisli novoga pravopisa, tu je i odgovornost najveća. Načela Pravopisne komisije bitno su tu već začrtala rješenja i pisci kojima je ona povjerila izradu novoga pravopisa samo su izvršili

što je ona zaključila. Načelna opredjeljenja ovoga pravopisa prihvatio je dakle već ugledan skup priznatih jezičnih stručnjaka i književnika. Pisci su pak konkretnom ostvarenju tih općih zaključaka udarili pečat svoje stvaralačke osobnosti. Ovdje će se pak prosuđivati djelo kao cjelina jer se ono i predaje javnosti kao cjelovita novina.

Prihvaćajući razloge koji su doveli do otkazivanja Novosadskog dogovora, pisci su pošli od osnovnoga načela da pravopisna pravila treba postaviti u skladu s navikama zbiljske kulturne sredine vodeći pritom računa i o duhu njezinih tradicija. Pošli su pak od stanja koje je u Hrvatskoj nastalo primjenom Novosadskoga pravopisa. Dosljedno su se trudili da izbjegnu svaku cezuru pravopisnoga kontinuiteta, da svojim pravilima ne povuku hrvatsku javnost na novi pravopisni skok. Odredbe njihova pravopisa ne odudaraju dakle od odredaba Novosadskoga. Ne odbija se načelno i u cjelini sadašnje stanje nego, naprotiv, prihvaća se kao dio hrvatske jezične povijesti sve ono što se pokazalo prihvatljivo, korisno i životno. Time je ostvareno osnovno pragmatičko načelo da je stabilnost najveća vrlina svakoga pravopisnog rješenja i da bez prijeko nužde ne valja na tom području činiti naglih skokova.

Tako je nastao pravopis koji ne propisuje ništa što ne bi bilo pravilno i po Novosadskom osim nekih promjena za koje su postojali dobri razlozi. Od svih rješenja što ih propisuje Novosadski pravopis odabrana su ona koja odgovaraju hrvatskoj praksi kakva se razvila u posljednjih deset godina i bliža su duhu starije predaje. Tako su otklonjene nepravde dublete, nedvojbeno najnesretnije svojstvo Novosadskoga pravopisa. To su dvostruka rješenja (pisanje futura dat ću i daću; pisanje stranih imena Rousseau i Ruso) koja se tobože ravnopravno prepuštaju osobnom izboru, a zapravo nedvosmisleno pripadaju pojedinim kulturnim sredinama i bitno im određuju fizionomiju u skladu s njihovim pravopisnim tradicijama. Takve dublete, premda površinski proglašuju ravnopravnost, zapravo narušavaju povijesno izraslu kulturnu i jezičnu cjelovitost, dopuštaju i potiču da se ona ne poštuje. Pisci su dakle odbili samo ono što se u Novosadskom pravopisu pokazalo neprihvatljivo ili izrazito nespretno, a prihvatili su sve što je položilo ispit u praksi. Za volju pak pravopisne stabilnosti prihvatili su i sve ono što se pokazalo makar i samo podnošljivo.

Pravopis koji su nam predložili nužno će izazvati kritiku s dvije strane. Protiviti će mu se oni koji žele odlučan zaokret prema pravopisnim rješenjima dalje hrvatske prošlosti, oni koji misle da poštovanje hrvatske tradicije traži radikalno odbijanje stanja što ga je stvorila novija hrvatska pravopisna povijest ili bar svega što je donio Novosadski pravopis. Hrvatskom će se pravopisu naravno protiviti i oni koji baš žele da se ne poštuje povijesno izrasla jezična i kulturna cjelovitost pa već samu formulaciju pravopisa i vri-

jednosti hrvatskoga književnog jezika, ma kakva ona bila, proglašuju za nedopustivu isključivost. Usprkos tim neizbježnim i razumljivim kritikama, koje će u pojedinim slučajevima prelaziti i u podmetanje s insinuacijama, ne može biti dvojbe da su začetnici Hrvatskoga pravopisa vrlo trijezno ocijenili položaj i da su njegovi pisci u skladu s načelima Pravopisne komisije dali praktično rješenje koje po bitnim svojim svojstvima danas najbolje odgovara. Druga bi načelna rješenja, dakako, bolje zadovoljila neke zahtjeve, ali bi zato prikratila druge, i to toliko da se ne bi mogle izbjeći neželjene posljedice. Načelno rješenje primijenjeno u Hrvatskom pravopisu treba dakle prihvatiti bez rezerve.

Pošto smo razmotrili osnovno opredjeljenje začetnika novog pravopisa, treba sad pogledati kako su pisci tu zamisao izveli u pojedinostima. Prirodno je početi od naslova, osobito kad su se oko njega već vodile rasprave. Čulo se i mišljenje da bi bolje odgovarao naslov »Pravopis hrvatskoga književnog jezika«. Pravopis to doista jest, pa taj drugi naslov ispravno opisuje njegov sadržaj, ali je pri tome zališno opširan jer »Hrvatski pravopis« znači to isto. Pravopisi se naime određuju samo za jezike, a među njima opet samo za književne. Dijalekatska književnost preuzima pravopis od književnog jezika. Naslov »Hrvatski pravopis« ne isključuje dakle dijalekatsku književnost od hrvatskoga imena, jasno kazuje da se radi o pravilima koja se propisuju za književni jezik i ne proglašuje Hrvatima sve ljude koji bi se eventualno njime služili. Jasno označuje kulturni i jezični krug iz kojega je ponikao i kojemu je namijenjen, a svojom stilističkom jednostavnošću jasno pokazuje da prirodna i neusiljena upotreba narodnog imena, bez uvijanja i okolišanja, nije zazorna i nikome ne treba to da bude. Ako, međutim, tko smatra da je naslov »Pravopis hrvatskog književnog jezika« prihvatljiviji, nema sadržajnih razloga koji bi tome stajali na putu.

Sam raspored pravopisne građe uglavnom se drži naše pravopisne tradicije u kojoj nije u tom pogledu bilo većih kolebanja jer su ustaljena rješenja odgovarala potrebama. No sama razrada pravopisnih pravila pokazuje brojne i važne novine i općenito uzevši predstavlja osjetljiv napredak prema dosadašnjim našim pravopisima. Prvo se o svakom pitanju daju načelna i apstraktna pravila koja općenito obrađuju predmet i potpuno ga obuhvaćaju. Poslije se onda ta pravila razrađuju u primjeni na važnije kategorije konkretnih slučajeva i tako se pokazuje kako valja njima baratati. Na kraju se onda suprotstavljaju skupovi brižljivo i većinom vrlo sretno odabranih primjera koji se lako pamte. Oni karakteristično ilustriraju pravila kojima se uredilo koje područje. Time je novi pravopis postao vrlo pregledan i jako je olakšano snalaženje u njemu.

U obradbi pojedinih poglavlja uvedene su brojne i vrlo korisne novine, često i rezultati istraživanja što ga je izvršio koji od pisaca i objavio u stručnim publikacijama. Zato je potrebno malo se detaljnije zadržati na pojedinim poglavljima da bi se moglo ocijeniti koliko je obradba materije dotjerana u tom novom djelu.

U prikazu pisma treba osobito istaknuti da se hrvatska latinica tu stavlja u okvir cjeline latinskoga pisma kojemu ono kao jedna njegova varijanta doista i pripada. Boranićev i Novosadski pravopis ostaju u tom pogledu nepotpuni i nedorečeni. Dosljedno tome osnovnom gledištu uvode se u posebnom paragrafu i ona latinska slova koja ne pripadaju hrvatskoj latinici u užem smislu (q, w, x, y), ali se javljaju u stranim imenima i riječima, pa je njihovo poznavanje potrebno svakom pismenijem čovjeku. Time je pravopis bitno popravljen, a vrlo je korisno i to što se u daljnjem jednom paragrafu upućuje i na latinska slova s dijakritičkim znakovima koji se javljaju samo u stranim jezicima (ä, ö, ü, ç, ř, ů, ě...). Istaknuti valja i to da premda se, naravno, latinica uvodi kao pismo suvremenog hrvatskoga književnog jezika, pravopis donosi i ćirilčku azbuku i to kao koristan sastojak hrvatske napisne forme, čak i bez obzira na narode s kojima živimo u zajednici. To pokazuje kako su široko i promišljeno autori shvatili svoj zadatak da napišu pravopis u duhu hrvatske prakse i tradicije.

Odjeljak o pisanju velikih i malih slova donosi iste propise koji se daju i u Novosadskom pravopisu, ali su pravila čvršće usustavljena i obradba je preglednija. Posebno valja istaknuti da je vrlo korisno što se u točki 23. izričito određuje da kad se prezime piše ispred imena, dakle u jezično neprirodnom redosljedju, jedno treba da se od drugoga odijeli zarezom. Vrijedna je i vrlo praktična originalna uputa da se, u slučaju nesigurnosti, riječi u sastavu vlastitoga imena, ako nisu prve, imaju pisati malim slovom.

U poglavlju o glasovima i glasovnim skupovima obrađuju se ona pitanja koja pri pisanju zadaju najviše glavobolje i gdje se najviše griješi. To važnije je što su pisci uvelike olakšali svladavanje te materije originalnom obradбом koja omogućuje lakše snalaženje. Razlikovanje č i ć obrađeno je dosljedno po sufiksima i to po metodičkom principu prihvaćenom za cijelu knjigu prvo u općenitom pregledu, a onda u pojedinostima. Na toj je osnovi onda objašnjeno i dvojno pisanje nekih prezimena (npr. Miličević i Milićević) koje je do sada samo zbunjivalo i dobre poznavaoce pravopisa.

Pravila o pisanju suglasnika *h* ukidaju nepravu dubletu tipa uho i uvo i daju uho kao jedini normalan i stilski neutralan oblik u hrvatskom književnom jeziku. Ali pisci u tome nisu dogmatični nego daju prednost oblicima kao buzdovan i proja (mjesto buzdohan i proha) jer su u hrvatskom književnom jeziku uobičajeniji. Odbačeno je i nešto balasta pravopisne tradicije,

pa se čitalac tako više ne obavještava da treba pisati Livno, a ne Hlijevno. Uvedene su pak prave dublete tipa hrđa i rđa jer su oba oblika obična u hrvatskoj književnoj porabi. Novosadski je pravopis dopuštao samo drugi oblik.

Dvostrukost ostaje u oblicima kao vol i vo jer tako i jest u hrvatskom književnom jeziku. Ipak je dana laka prednost oblicima tipa vol jer su običniji i standardniji te po tome stilski neutralniji, ali i oblici tipa vo pripadaju hrvatskom književnom jeziku.

Osobita novina ovoga pravopisa jest sasvim originalna obradba pravila o pisanju glasovnih skupina ije i je. Tu su svi zapleteni odnosi svedeni na dva temeljna pravila i pet dodatnih. »Poznavanje tih pravila«, kaže pisac, »omogućuje da bez čestih posezanja za pravopisom s velikom sigurnošću upotrebjavamo pravilne oblike.«

Jednačenje suglasnika po zvučnosti obrađeno je u duhu naše novije pravopisne prakse. Ono se dosljedno provodi i u pismu. Jedina je iznimka slovo d koje ne ostaje nepromijenjeno samo pred s i š kao u Novosadskom pravopisu nego i pred c, č i ć, kako je propisao Boranić. Za taj povratak hrvatskoj pravopisnoj tradiciji bilo je ozbiljnih razloga. Jednačenje d pred svih tih pet glasova nije naime u izgovoru iste naravi kao pred bezzvučnim okluzivima (npr. u potpisati). Nema razloga da se pravopisno drugačije rješava d pred s, š a drukčije pred c, č, ć. Jednačenje treba provoditi ili svuda ili nigdje. Ako se uvede jednačenje, nastaju odatle nove teškoće kajkavcima i čakavcima koji su prvo morali naučiti da se d na kraju riječi ne piše t kako ga oni izgovaraju. Pisци su zato prvo proveli anketu i na temelju njezinih rezultata odlučili se za povratak tradicionalnom hrvatskom rješenju po kojem će, čini se, biti najmanje pogrešaka.

Poglavlje o pisanju tuđica vrlo je opširno i posve originalno. U uvodnom je dijelu zauzet načelan stav prema tuđicama. Pri tome je izričito odbačen svaki ekskluzivni purizam. Pisac polazi od toga »da u hrvatskom jeziku ima mnogo riječi stranoga podrijetla« i da »one u naš jezik ulaze od najstarijih vremena sve do danas«. U tom se pogledu dakle vodilo računa o jezičnoj zbilji. S načelom pak da tuđe riječi treba upotrebljavati samo onda kad za pojmove koji se njima označuju nemamo prikladne zamjene uveden je onaj umjereni purizam koji je hrvatskom književnom jeziku bio svojstven u svim razdobljima njegove duge povijesti i bitna je značajka hrvatskoga jezičnog osjećaja.

Ponašivanje tuđica iz klasičnih jezika dobro je i pregledno prikazano, a ostaje sasvim u okviru dosadašnje pravopisne norme. Dosljedno se ostaje kod toga da se takve riječi i imena preuzimaju na temelju tradicionalnog latin-skog školskog izgovora. Vrijedna je novina ovoga pravopisa što je opširno

obrađeno pisanje tudica iz živih jezika. Tu se djelatno pokazuje kako je njegovu duhu stran svaki ekskluzivni purizam. Tu će se vjerojatno javiti kritika onih koji zadojeni konzervativnim načelima jezične kulture smatraju da takvim riječima nije mjesto u pravopisu i da tu mogu samo nepovoljno utjecati. Pisци, međutim, ispravno sude da se ne može mimoići postojanje i tih riječi u hrvatskom književnom jeziku i da osnovna jezična kultura zahtijeva da se zna i kako ih treba pisati. Pravopis ih ne preporučuje niti ih smatra stilistički standardnim i neobilježenim. Ali uvodi sustavan i uređen način njihova pisanja. To je originalan prinos novoga pravopisa koji treba osobito istaknuti. Važna i korisna novina je i to da se tu prvi put u nas obrađuje kako treba pisati imena iz jezika koji se ne služe niti latinicom niti ćirilicom nego kojim drugim pismom. Tako se u ovom pravopisu prvi put otvorila globalna perspektiva karakteristična za naše vrijeme.

Pravopisna načela i na tom su području u skladu s dosadašnjom praksom. Strana imena, ako pripadaju jezicima koji se služe latinicom, pišu se izvorno. Tu je otklonjena nepravda dubleta Novosadskog pravopisa po kojem se takva imena mogu također pisati prema približnom izgovoru jer je ta druga mogućnost posve strana hrvatskoj pravopisnoj praksi i tradiciji.

Poglavlje o sastavljenom i rastavljenom pisanju riječi ima također pravila bolje usustavljena. Njihov se sadržaj razlikuje od Novosadskog pravopisa po tome što se u futuru enklitika iza infinitiva piše samo rastavljeno (dat ću). Novosadski je pravopis tu predviđao i sastavljeno pisanje (daću), ali je to bila nepravda dubleta jer je taj drugi način pisanja bio stran hrvatskoj pravopisnoj praksi i tradiciji.

Također se uvodi sastavljeno pisanje složenih priloga i oni se tako razlikuju od sebi jednakih prijedložnih izraza. Tako se po ovom pravopisu razlikuje: Svratit ću tebi usput i Brati cvijeće uz put. Novosadski pravopis je bio dokinuo tu razliku i to se pokazalo kao vrlo nepraktično. Rastavljanje riječi na kraju retka u ovom je pravopisu još slobodnije nego u Novosadskom. I to treba pozdraviti kao vrlo praktičnu novinu, to više što je sasvim jasno rečeno i kako ne valja rastavljati.

Propisi o stavljanju rečeničnih znakova isti su kao i u Novosadskom pravopisu. Pravila su međutim sustavnija i preglednija. Osobito je originalna partija o stavljanju zareza. Sva su pravila svedena na nekoliko osnovnih načela i pokazuje se da se ona jednako primjenjuju na zarez među rečenicama kao i na zarez u rečenici. Time je izvanredno istaknuta suvisla sustavnost tzv. logičke interpunkcije, pa se može očekivati da će je sada i intimno prihvatiti mnogi kojima je ostala strana u nedovoljno jasnoj novosadskoj formulaciji. Taj dio pravopisa osobito je važan za stilistiku, a u novoj obradbi

doista i odgovara tom zahtjevu i daje važne elemente stilističke naobrazbe. Tome pomažu izvrsno odabrani primjeri, koji nisu izmišljeni nego preuzeti iz književnosti. To je velik napredak u povijesti našega pravopisa.

U poglavlju o pravopisnim znakovima novi pravopis odstupa svojim propisima ponešto od Novosadskoga, i to tamo gdje se taj pokazao kao izrazito nepraktičan. Tako se po novom pravopisu točka stavlja iza svih brojaka, arapskih i rimskih, kada se njima bilježe redni brojevi, i točke iza rednih brojeva ostaju i pred drugim pravopisnim znacima. Tako će se u natpisu I. GIMNAZIJA na prvi pogled znati da se radi o rednom broju i devetstoti (900.) će se i u zagradi razlikovati od devetsto (900). Točka se također opet stavlja iza svih kratica osim onih koje označuju mjeru ili novčane jedinice ili se sastoje samo od velikog početnog slova. Tu se prvi put u naš pravopis uvode pravopisni znakovi (razne zagrade, naglasci i dr.) koji su se do sada zanemarivali, a potrebni su i kao dio opće jezične naobrazbe.

Pravopisnim pravilima dodan je pravopisni rječnik u kojem se pokazuje kako se ispravno pišu riječi kod kojih se pisac može naći u kakvoj nedoumici. Pri tome je preuzeto gradivo iz dosadašnjih pravopisnih rječnika i u koje-
čemu je obogaćeno.

Nakon ovoga pregleda tehničke strane novoga pravopisa nameće se zaključak da je on pošao od pravopisne prakse kakva je u Hrvatskoj nastala poslije uvođenja Novosadskoga pravopisa, da je tu praksu formulirao i regulirao u duhu hrvatske pravopisne tradicije i u skladu sa cjelovitošću hrvatskog jezičnog osjećaja. Pri tome se vrlo razborito i oprezno izbjeglo da se stvori pravopisna pometnja.

Naravno, čitajući pažljivo tekst novoga pravopisa otkrio sam i neke tehničke i stvarne nedostatke kakvi se u radu takve vrste ne mogu nikada sasvim izbjeći. Sastavio sam popis takvih primjedaba i prilažem ga ovoj recenziji. One su, međutim, takve naravi da ni u čemu ne umanjuju niti zasjenjuju pozitivan sud što je ovdje iznesen o predloženim pravopisnim rješenjima i njihovoj formulaciji.

Predloženi »Hrvatski pravopis« ne donosi samo tehnička rješenja. On sa-
držuje i važne elemente jezične kulture izvan osnovne sfere pravopisnih pravila, sugerira svijet vrijednosti hrvatskoga književnog jezika i daje neke osnovnije jezične savjete, pa ga je ovdje potrebno razmotriti i s te strane. To je područje na kojem se lako stvaraju nesporazumi zbog dvojake naravi uputa sadržanih u takvu priručniku. Pravopisna su pravila najstroži propisi što uopće postoje u sustavu jezičnih normi. Dok je dani pravopis na snazi, o njima nema diskusije. Ako ih se ne drže, daci dobivaju negativne ocjene, piscima se bez pitanja i bez njihova znanja mijenjaju tekstovi. Pravopisna pravila apsolutna su i mehanička kao prometni propisi.

Sasvim je druga narav jezičnih savjeta sadržanih među istim koricama. Oni su uvijek i stalno podložni raspravljanju, pitaju i potiču na pitanja. Upućuju na određen tip jezične osjetljivosti, uvode u živi svijet jezičnih vrijednosti. Odstupanja će nastavnik tu valovito podertati, upozoriti učenika, razgovarati s njim. Dobru zadaću neće zbog toga lošije ocijeniti. Urednik i lektor će se tu savjetovati s piscem, reći svoje mišljenje i čuti njegovo, poštovati njegovu odluku.

Kad je pravopisni priručnik ujedno i elementaran jezični savjetnik, može se dogoditi da tko pomisli kako jezični savjeti imaju u njemu jednako isključiv i apsolutan autoritet kao pravopisna pravila, da je svaki izraz od kojega se upućuje na drugi samim time izvan zakona. Ako je moguć takav nespornost, postavlja se pitanje da li je sretno u istoj knjizi donositi pravopisna pravila i jezične savjete. Moglo bi se kome učiniti da i nije. Ipak nam takvo rješenje nameće naša obrazovna situacija, nesigurna društvena osnova standardnoga jezika i nedostatak drugih potrebnih priručnika koji to reguliraju. Osnovni i najrašireniji jezični priručnik mora stoga davati i najelementarnije upute u jezičnu kulturu. Bez toga ne bi ispunio ono što se od njega očekuje. Bez pretjerivanja se može reći da bi hrvatski lingvist koji bi sastavio tehnički dobar pravopis bez ikakvih elemenata jezične kulture i bez, makar i najosnovnijih, jezičnih savjeta iznevjerio svoj narod. Nisu, dakle, slučajno svi naši pravopisi do sada donosili i jezične savjete, nisu slučajno takvi pravopisi i svih drugih naroda koji su u svom standardnom jeziku na sličnom stupnju razvoja. Bio je dakle ispravan zaključak Pravopisne komisije da novi pravopis u tome ne odstupa od naše tradicije, da uz pravopisna pravila donese i osnovne jezične savjete. Važno je, naravno; da se u predgovoru izričito i jasno kaže kako je različita narav normi sadržanih u tom pravopisu.

Jezični savjeti daju se gotovo isključivo u pravopisnom rječniku. Ali vrijednosti jezične, njihova kulturna pozadina, sugeriraju se i izborom primjera uz pravopisna pravila. Bit će zato dobro da se to razmotri prije nego se prijeđe na jezične savjete u rječniku. Pravopisna pravila formulirana su uzornim, dotjeranim ali ne čistunskim, stilski neutralnim hrvatskim književnim jezikom. Već svojim primjerom taj jezik upućuje u kulturno izražavanje.

Primjeri u »Hrvatskom pravopisu« veliko su osvježenje. Novi su i vezani uz naš život. Nisu prepisani iz starijih pravopisa i začinjani po kojem aktualnošću. Taj napor pisaca valja posebno istaći jer se time udaraju čvrsti temelji našoj suvremenoj jezičnoj kulturi. U tim primjerima široko je zahvaćen naš život, pokazuje se kako se piše ono što često pišemo. U primjerima je prisutna hrvatska književnost i povijest. Tu su Bjelovarska i Ličko-krbavska županija (t. 70 i 376), tu Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (t. 66), tu DFJ i Ustav Socijalističke Republike Hrvatske.

Čakavski duh i čakavski dijalekat prisutni su i živi u tom pravopisu, prisutan je i kajkavski (vidi npr. t. 499, 501, 506).. Prisutne su i vrijednosti hrvatske kulture. U tome se, dakako, ne može očekivati ni sustavnost ni potpunost jer su se primjeri uzimali s pravopisnih gledišta. Ipak valja istaći da nije zanemaren udio srpskoga naroda u hrvatskom životu. Upućuju na to prezimena kao Desnica, Tesla i Končar. Susreće se i Srpsko kulturno-prosvjetno društvo Prosvjeta (t. 66), spominju se i hrvatske pokrajine u kojima srpski narod ima svoj zavičaj (Kordun; Banija, Lika, t. 46 i 297). Primjer arhiepiskop pokazuje da se obuhvaća i pravoslavna vjerska i crkvena terminologija (t. 148, 2, b; 226 i 282). Kadgod se spominju narodna imena, prisutna su imena svih jugoslavenskih naroda pa tako i srpsko, kad se spominju države, prisutne su sve jugoslavenske republike i autonomne pokrajine. U istom je duhu i to da se pored oblika Europa i Kaldeja, karakterističnih za hrvatski način prilagodbe, ravnopravno uvode i oblici Evropa i Haldeja jer su vrlo obični u hrvatskom književnom jeziku. Isto je tako običan oblik imena Kavkaz pa se on jedini predviđa kao pravilan, iako je protivan sustavu pohrvaćivanja klasičnih imena, ali je u hrvatskom književnom jeziku jedino on običan. Pisci su izražavajući tu svoju tolerantnost otišli čak predaleko pa na jednom mjestu nefunkcionalno udvajaju oblike Europa i Evropa (t. 48). U istom kontekstu valja spomenuti i ime Mihajlo, (t. 425), SDZ – Srpski dijalektološki zbornik (t. 562) i MS – Matica srpska (t. 562). U izboru primjera nema dakle nikakve isključivosti. To treba istaći jer, na žalost, ima ljudi koji je lako vide u djelu što se pojavljuje pod hrvatskim imenom.

U jednom se primjeru spominje Jelačićev trg (t. 474) pa je to dalo povoda primjedbi da su se pisci tu umiješali u aktualnu raspravu na način koji ne pristaje takvu priručniku. O tome valja reći da je primjer o kojem je riječ uzet iz književnosti (Fran Mažuranić), da ilustrira pojavu za koju nije lako naći prikladan primjer, i da je nazivima kao Sveti kralj za katedralu i Promenada za Strossmayerovo šetalište jasno obilježen kao povijestan, pa se prigovor o uvlačenju dnevne politike ne može nikako smatrati osnovanim.

Duh koji se osjeća u primjerima uz pravopisna pravila prevladava i u rječniku gdje se daju pravi jezični savjeti. To je osobito težak posao jer su se pisci morali ograničiti na najosnovnije, pa im nije bilo moguće onako diferencirati kako se to može u opširnijem priručniku.

Da bi se ispravno mogla prosuditi narav novoga pravopisa kao jezičnog savjetnika treba prvo utvrditi nekoliko osnovnih činjenica. Prva je i najvažnija da je rječnik koji je sastavni dio te knjige pravopisan rječnik, da riječi ulaze u nj po pravopisnim kriterijima. Ispuštanje riječi iz njega nije dakle nikakva diskvalifikacija, nikakvo odbijanje tih riječi. Ni jedna se riječ ispu-

štanjem iz toga rječnika ne isključuje iz hrvatskoga književnog jezika. U rječniku nema tako običnih i čestih riječi kao glava, oko ili voda o kojima ne može biti spora pripadaju li hrvatskom književnom jeziku ili ne. One time nisu nikako diskriminirane. Nema ih naprosto zato što se kod njih nitko ne može naći u pravopisnoj nedoumici. Nikakvi se, dakle, normativni zaključci ne mogu izvlačiti iz činjenice što koje riječi nema u Pravopisnom rječniku.

Može se, međutim, ustvrditi obratno. Iz same činjenice što je koja riječ ušla u Pravopisni rječnik proizlazi da ona pripada hrvatskom književnom jeziku jer je to njegov pravopis. Da mu ovako ili onako ne pripadaju, ne bi ušle u rječnik one riječi koje se tamo nalaze. No iako sve riječi u rječniku pripadaju hrvatskom književnom jeziku, one u njemu nisu sve stilistički jednakovrijedne. Jezični savjeti u rječniku upravo su neke osnovne obavijesti o toj stilskoj vrijednosti. Jezični savjeti, bez obzira na to kako bili formulirani, ne mogu ni biti drugo. Poznavarje pak tih najgrubljih stilističkih kvalifikacija pripada u same osnove jezične kulture i zato se one označuju u njezinu temeljnom priručniku.

Za stilističku kvalifikaciju riječi upotrebljavaju se u Hrvatskom pravopisu dva znaka: zvjezdica iznad početka riječi i znak podrijetla (>). U pravopisu se tumači njihovo značenje: »U rječnicima se zvjezdica stavlja ispred riječi kao upozorenje da riječ označena tim znakom ne ide u normalan rječnički fond.« Koliko je to tumačenje pučko, a u djelu te naravi ono mora biti takvo, toliko je i jasno. Riječi označene zvjezdicom ne isključuju se iz hrvatskoga književnog jezika, one se ne zabranjuju, ne zabranjuju se dakle ni savjetodavno, nego se samo upozorava na to da nisu obične i neutralne, nego imaju jako stilsko obilježje. Autori nas ne obavještavaju o tome kakvo je to stilsko obilježje. To bi ih i predaleko odvelo, pogotovu kad još nemamo rječnika hrvatskog književnog jezika koji bi dao podlogu za takve odredbe.

Pravopis dakle upućuje prema stilistički neutralnim izrazima, prema običnim i neobilježenim. Za to upućivanje služi znak podrijetla. Njegovo značenje opisuje se ovako: »Tim se znakovima može upućivati na riječi koje se preporučuju.« Kad je koja riječ označena zvjezdicom kao jako stilski obilježena, takvim se znakom čitalac odmah upućuje na neutralnu kojom se ona može najprikladnije zamijeniti. Kad dakle čitamo *žmulj > čaša, onda se time lijepa i stara hrvatska riječ ne isključuje iz jezika niti se zabranjuje, nego se čitalac obavještava da je ona stilski obilježena i da se u neutralnom pisanju može zamijeniti riječju čaša. Jednako tako treba čitati *bistijerna > cisterna, *sahadžija > urar, *rpa > hrpa, *čarovnan > čaroban, *jagnjetina > janjetina, *kafa > kava, *grnčar > lončar, *buđelar > novčanik, *rasparčati > raskomadati, *ugalj > ugljen, *vaspitati > odgojiti. U tim je primjeri-

ma kao i svagdje u rječniku stilska vrijednost obilježenih riječi vrlo različita. Zajedničko im je svima samo to što nije neutralna. Te riječi ne idu u »normalan rječnički fond« hrvatskoga književnog jezika.

Isto tako treba shvatiti i upute ovakvog tipa: češmina (ne *česvina), cvil (ne *cvijel), čizma (ne *čižma). Ni tu se stare i poznate hrvatske riječi ne odbacuju i ne zabranjuju (kad bi jezični savjet uopće mogao zabranjivati). Naprotiv, da nisu česte i dobro poznate, ne bi ih ni trebalo spominjati. Čitalac se tako obavješćuje da one nisu do kraja ugrađene u sustav književnoga jezika, da su stilistički manje neutralne od drugih. Jednako tako treba shvatiti i savjet Krist (ne *Hrist). Tu se samo kazuje koji je od ta dva oblika u hrvatskom književnom jeziku neutralniji i stilistički bezbojniji. Pravopis, naime, po svojoj naravi upućuje na takve izraze. Isto bi tako uz Babilon moglo stajati (ne *Vavilon). Ali je oblik Vavilon u hrvatskom književnom jeziku mnogo manje običan nego oblik Hrist, pa je bilo dovoljno uputiti samo na neutralan, stilistički neobilježen oblik Babilon.

Mnogo su brojniji slučajevi u kojima se riječ ne označuje zvjezdicom, priznaje joj se dakle da pripada u »normalan rječnički fond«, ali se od nje upućuje na drugu još standardniju kojom se po mišljenju pisaca isto u hrvatskom književnom jeziku može urednije izraziti. To je sasvim blaga preporuka koja čak i ne upozoruje na jaču stilsku obilježenost riječi od koje se upućuje drugoj. Primjeri su tu drugačije > drukčije, tobdžija > topnik. Na taj se način preporučuje i zamjena tuđica prikladnim domaćim riječima. Ni tu, dakako, nema ekskluzivnoga purizma. Mnoge riječi koje se osjećaju kao pripadne srpskom književnom jeziku označene su tako ako se smatralo da i u hrvatskom nisu sasvim neobične: ludak > luđak, otadžbina > domovina, pomjer > pomak, prelivati > prelijevati, promaja > propuh, srazmjer > razmjer, omjer, svemogućstvo > svemogućnost, udavljenički > utopljenički, uputstvo > uputa, naputak i dr.

Drugi su tzv. »srbizmi« ušli u pravopisni rječnik bez ikakve upute kao sasvim normalne riječi jer su autori pravopisa držali da su te riječi posve ušle u hrvatski književni jezik iako se njihovo podrijetlo još uvijek osjeća, pa bi im se s kakva isključiva gledišta mogla i osporiti pripadnost našem jeziku. Takve su riječi: izvještačen, lijenština, obscijeniti, objeđivati, osmatrač, privlačan, probirač, tjesnogrud i dr. Odatle se vidi da pisci nisu bili isključivi prema »srbizmima« nego ih mirno prihvaćaju kad smatraju da su doista ušli u hrvatski književni jezik.

Isključivosti nema ni prema srpskim narodnim vrijednostima, niti prema terminima bizantsko-pravoslavne kulturne predaje. Srpsko narodno ime obilno je obrađeno u rječniku: Srbija, Srbijanac, Srbin, Srpkinja, srpski, Srpstvo (svi Srbi), srpstvo (osobina). Uvrštene su i riječi i imena vezane za srpske narodne vrijednosti kad je za to bilo pravopisnih razloga: Bregalnica,

ćirilica, Dečani, Dositej, Karadžić, Kosovo polje, prvovjenčani, Stevan Prvovjenčani i dr. Po istom kriteriju uvrštavani su i pravoslavni crkveni i vjerski termini: arhiepiskop, arhijerej, arhimandrit, Đurđevdan, egzarh, paroh, parohija, parohijski, patrijarh, sveštenik, večernje, vjeruju, žitije. Spominju se i zemljopisna imena iz Srbije: Bečej, Binča, Braničevo, Čuprija, Novi Sad, Paraćin, Piroćanin, Surčin, Šabac, Timočanin i dr., pa čak i dijelovi Beograda kao Čukarica.

Nikakve isključivosti dakle prema srpskom imenu, srpskoj predaji i vrijednostima u Pravopisnom rječniku nema, nema ni isključivosti prema »srbi-zmima« koji su se udomaćili u hrvatskom književnom jeziku. Na tome je bilo potrebno dulje se zadržati jer su se u javnosti pojavile glasine u kojima se Hrvatskom pravopisu bilo insinuirala, bilo izričito pripisivala upravo takva isključivost. Ta se mišljenja očito ne zasnivaju na stvarnom poznavanju toga priručnika.

Bit će dakako potrebno u predgovoru, koji nisam dobio na recenziju, potanko i izričito objasniti narav i značenje jezičnih savjeta u Pravopisnom rječniku.

Iz svega što je rečeno proizlazi da je Hrvatski pravopis S. Babića, B. Finke i M. Moguša izvrstan priručnik, dobro i promišljeno rađen, kako lingvistički tako i sociolingvistički, i da je u njemu ostvaren napredak u usporedbi sa svima što smo na tom području do sada imali. U budućim bi se izdanjima lako dotjerale i one početne slabosti koje se pri prvom naporu na takvom području ne daju izbjeći. Predložena se knjiga iz svih navedenih razloga, po mišljenju ovoga recenzenta, bez oklijevanja može uvesti u škole i u službenu porabu kao osnovni priručnik kulture hrvatskog književnog jezika. Ona je u današnjim prilikama potpuno primjerena potrebama hrvatskog naroda.

Drugo je, naravno, pitanje može li je kao svoju prihvatiti i srpski narod u Hrvatskoj. To zavisi od toga koliko i kako on prihvaća hrvatski književni jezik. Ali o tome se jedino on sam može izraziti. Hrvatska će kao demokratska država prihvatiti tu odluku kakva god ona bila. A hrvatski će lingvisti po najboljem znanju i koliko samo mogu svesrdno pomoći da se ta odluka što bolje i stručnije provede i ostvari. Ako se Srbi u Hrvatskoj kao dionici i hrvatske kulture odluče za zajedničku jezičnu nastavu s Hrvatima, a smatraju da imaju neke jezične osobitosti koje žele njegovati, ovaj pravopis pruža svojim osnovnim tolerantnim pristupom za to dobru podlogu. A ako se što ne uklapa u hrvatsku standardnu normu, trebat će naći posebno rješenje koje će poštovati jezičnu tradiciju srpskog naroda u Hrvatskoj, a sačuvat će i cjelovitost hrvatskog književnog jezika, suverenost naroda nad svojom književnom normom. Tako će se izbjeći nevolje koje su nastale oko Novosadskog dogovora i uspostaviti suradnja u kulturi i prosvjeti uz potpuno poštovanje

obostrane jezične, kulturne i duhovne osobnosti. Tehnička se rješenja uvijek mogu naći. Treba samo vidjeti za koje će se načelno rješenje odlučiti srpski narod u Hrvatskoj. Ne bi međutim valjalo zbog toga odgađati rješenja za Hrvate i dulje im uskrađivati temeljan priručnik jezične kulture.

I na kraju će biti dobro sažeti rezultate te lingvističke i sociolingvističke ocjene Hrvatskog pravopisa. Poslije temeljnog studija toga priručnika na-meću se ovi zaključci:

1. Pravopis je načelno sretno zasnovan, poštuje hrvatsku praksu i tradiciju ne narušavajući pri tom pravopisnu stabilnost.

2. Pravopis je stručno dobro izrađen i predstavlja kod nas osjetljiv napredak na tom području.

3. Jezični savjeti i sve osnove jezične kulture koje se daju u pravopisu stvarne su i umjerene, bez čistunstva i isključivosti.

Ostaje samo poželjeti da se ta vrijedna i potrebna knjiga što brže pojavi. U Zagrebu, 19. 10. 1971.

Prilog recenziji Hrvatskog pravopisa

TEHNIČKE PRIMJEDBE UZ PRAVOPIS

- t. 19 Treba naglasiti da se radi o nadimku koji je u određenoj porabi postao *dia imena*.
- t. 39 Bog, Božji spominje se u paragrafu u kojem se izričito radi samo o pridjevima na -ov, -ev, -in.
- t. 38, 39, 40 i 57 trebalo bi formulirati zajedno.
- t. 61 Dodatak (ili jedini) izlišan je.
- t. 67 Zavnoh nije najznačajniji član imena Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske.
- t. 70 Kotarski sud, matični ured, radna zajednica i radnički savjet nisu administrativne jedinice.
- t. 78 Ni u književnosti takvo pisanje nije u skladu s pravopisnim pravilima.
- t. 82 Primjer Anglo-Amerikanci nerazumljiv je bez pravila o složenicama koja još nisu izložena.
- t. 82 Posavski, Ljudevit i Seljo, Franjo Ogulinac uvode se ovdje premda se pravilo o zarezu u inverziji (t. 23) odnosi samo na imena i prezimena.
- t. 82 Nedostaje primjer: Crnac (američki) : crnac (rasa).
- t. 83 U primjeru se uvode uskličnik i upitnik, a da nisu protumačeni i definirani.
- t. 84 Ta je točka potrebna već za razumijevanje primjera u 83.
- t. 88 Uskladiti tu točku s 84.
- t. 89 Ili je tu vlastito ime izlišno ili, ako se želi zadržati, treba dodati još riječ iz počasti.
- t. 90 Nije čist primjer.
- t. 94 Uključena je već u 93 (mogu, ali ne moraju).
- t. 95 U primjeru je i interpunkcija neobična, a to ne proizlazi iz pravila. To nije stilski nula o kojoj govori pravopis.
- t. 140, 2 Nije tu h odavno zamijenjen, nego je odavno zamijenjen i u književnom jeziku.

- t. 195 Treba stajati: ekavski i ikavski.
- t. 230 Treba reći da je kasniji latinski izgovor (školski) osnova za preuzimanje riječi i imena iz klasičnih jezika pa odatle izvesti i zamjenu diftonga **ae** (ai), **oe** (oi). Isto za 231.
- t. 232 Nepotrebno ako se popravi formulacija u 230 i 231.
- t. 233 Brisati primjer Demetrus.
- t. 234 Pored Vlaho mnogo češće i važnije Jakov.
- t. 238 Dionysos samo Dioniz, Dionizije je Dionysios (t. 249).
- t. 242 Izolacija nije složenica.
- t. 247 Jest ciklus, ali su kiklički epovi.
- t. 249 Ne prelazi te u ti nego tei u ti.
- t. 255 Nije jasno koji su to ostali suglasnički skupovi.
- t. 259 -ios (ius) **pr**emeće se u -ije, ne u -je.
- t. 267 Treba brisati primjer Kartaga i navesti ga izričito kao iznimku.
- t. 282 Tu se miješaju pojave različita reda. Čisto pravopisne, tvorbene i pitanja adaptacije. To stvara zabunu. Osim toga se tu oštro diskriminiraju pridjevi na -ioni, a to je u proturječju s Pravopisnim rječnikom. Treba temeljito preraditi i uskladiti jer ovako nužno izaziva zabune.
- t. 317 Što su to kulturno-obavijesni razlozi? Treba jasnije formulirati.
- t. 323 Što je tu na kraju odlomka petitom treba velikim slovima na početak jer je glavno.
- t. 329 Treba objasniti kako se tu na ime Rousseau primjenjuje pravilo o naglašenom završnom -o.
- t. 339 Treba **são**, ne **sao**.
- t. 416 Pravilo i primjeri ostaju nerazumljivi jer još nije bilo pravilo da se na kraju naslova ne meće točka.
- t. 418 Treba da **dođe** iza 414.
- t. 446 Teško razumljiva formulacija.
- t. 468 Prvi primjer može biti i nabranjanje, dakle nije čist.
- t. 504 Pravila treba obrnuti da drugo **dođe** prvo i prvo drugo.
- t. 509 Znak > trebalo bi možda zvati znakom usmjerenja jer to obuhvaća sve njegove funkcije.
- t. 523 Spominju se kratice etikete, a ne zna se još što je to.
- t. 525 Tu u petitnom dijelu treba uvesti i naziv okrugle zgrade za one obične koje su pravopisni znak.
- t. 527 Znak > tu se uvodi u značenju koje nije opisano u 509. To dolazi tek u 533.
- t. 528 Treba reći da se zvjezdica tada stavlja iza riječi.
- t. 543 Ne zna se još kakve su to kratice etikete.
- t. 553 Alternativa je nepotrebna.
- t. 563 Fali opis postanka tih kratica. To je potrebno radi opreke prema 562.

TEHNIČKE PRIMJEDBE UZ PRAVOPISNI RJEČNIK

budist, budistički, treba buddhist, buddhistički jer to nije prema izvornom pismu nego prema izgovoru. Po tom principu mjesto Mahabharata trebalo bi Mahabarata. embrion uvršteno je na krivom mjestu. Stoji iza erotika. embrin vjerojatno pogreška, stoji na mjestu gdje bi trebao biti embrion. Holandija. Upućuje se na Nizozemska. To nije ispravno jer oboje nije isto. Holandija je jedna nizozemska pokrajina po kojoj se često pogrešno naziva čitava država. presumpcija. Upućuje se na vjerojatnost, a treba: pretpostavka.

IZJAVA AUTORA HRVATSKOG PRAVOPISA

Primili smo ocjene Hrvatskoga pravopisa što su ih napisali prof. dr. Ljudevit Jonke i prof. dr. Radoslav Katičić.

Pročitavši njihove ocjene smatramo da je u njima dana objektivna slika naše knjige. U obzir su uzete sve bitne strane pravopisnoga teksta i pravopisnog rječnika i tako formulirane da ih u cijelosti prihvaćamo.

U ocjenama su iznesene i neke napomene o nedostacima koje treba ispraviti. Napomene su takve prirode da uopće ne diraju u osnovnu koncepciju ni pravopisnih pravila ni pravopisnoga rječnika, nego se tiču nekih pojedinih stvari, u većini tehničke prirode. Tehničke smo greške (korektorske, uredničke i autorske) – što ih spominju ocjenjivači – uočili i sami i donijet ćemo ih u Popravicima.

Usvajamo i ostale napomene. Konkretno ispravke donijet ćemo u posebnom popisu, a općenitije ćemo obuhvatiti u Uvodu.

Napominjemo, na kraju, da se po našem mišljenju ne može izjednačiti *nisam* i *nijesam* u normalnom tekstu jer je *nijesam* blag arhaizam, kao što se i kaže u točki 191. Riječi *šizma* i *šizma* ravnopravno su unesene u pravopisni rječnik, ali se kao tuđice upućuju na našu riječ. Osim toga ne može se zbog pravopisne tradicije pisati *buddhist* i *buddhistički* umjesto *budist* i *budistički* (kako je i uneseno u pravopisni rječnik). Zahtjev da se *Holandija* ne upućuje na *Nizozemsku* nismo mogli prihvatiti jer, iako *Holandija* jest dio *Nizozemske*, u našoj je jezičnoj praksi to sinonim za *Nizozemsku*. Sugestije kao npr. da neka pravila zamijene svoja mjesta smatramo korisnima, ali nebitnima za ispravak, pogotovu što smo mnoga na temelju takvih sugestija povezali upućivanjem u popis ocjenjivačkih ispravaka.

Nadamo se da će ocjenjivače zadovoljiti ovo naše mišljenje i postupak te da prema tome više nema nikakvih zapreka da se ovako popravljen pravopis objavi.

U Zagrebu, 5. studenoga 1971.

dr. Stjepan Babić
dr. Božidar Finka
dr. Milan Moguš

IZJAVA OCJENJIVAČA

Pročitao sam uvod i izjavu o našim ocjenama, pregledao kratice, ispravke i izmjene pa smatram da su autori udovoljili našim zahtjevima i da prema tome više nema nikakve zapreke da se ovako popravljen pravopis objavi.

Zagreb, 15. studenoga 1971.

Dr. Radoslav Katičić

Slažem se s izjavom prof. dr. Radoslava Katičića.

U Zagrebu, 15. studenoga 1971.

Dr. Ljudevit Jonke